

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 1 4 2 5 1 1 2 2

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Petek, 29. avgust 2014 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

*Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 1 prazno.
Barvna priloga ima 2 strani (17–18).*

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. Preseljevanju ljudstev se tudi prostor današnje Slovenije ni mogel izogniti, pokrajine so bile opustošene, mesta uničena.

Obkrožite tri plemena, ki so od 4. do 7. stoletja prehajala območje današnje Slovenije.

- A Huni
- B Vandali
- C Langobardi
- D Bolgari
- E Arabci
- F Zahodni Goti

(2 točki)

Slika 1: Atila

(Vir: <http://www.allempires.com/article/index.php?q=huns>. Pridobljeno: 12. 12. 2012.)

2. Slovani so v 6. stol. začeli naseljevati alpski prostor z dveh smeri.
- 2.1. Iz slike 1 na barvni prilogi razberite, iz katere nižine so Slovani prihajali v alpski prostor po letu 568.
- 2.2. Katero ljudstvo se je leta 568 odselilo s te nižine in se naselilo v severno Italijo?

(2 točki)

3. Obkrožite tri pravilne trditve, povezane s Slovani in njihovo naselitvijo v vzhodnoalpski prostor.

- A Slovani so pripadali azijatom, tako kot Huni in Avari.
- B Slovani so se na območju Vzhodnih Alp soočili z romaniziranimi staroselci.
- C Z avarsko pomočjo so se Slovani hitro pokristjanili in širili krščanstvo med staroselce v Alpah.
- D Tudi alpski Slovani so bili vključeni v Samovo plemensko zvezo, čeprav je bil Samo po rodu Frank.
- E Po razpadu Samove zveze so Slovani v osrčju Alp obdržali samostojnost in oblikovali svojo državico s knezom Valukom.
- F Jedro Karantanije je predstavljala poznejša dežela Kranjska, ki je imela središče v Kranju.

(3 točke)

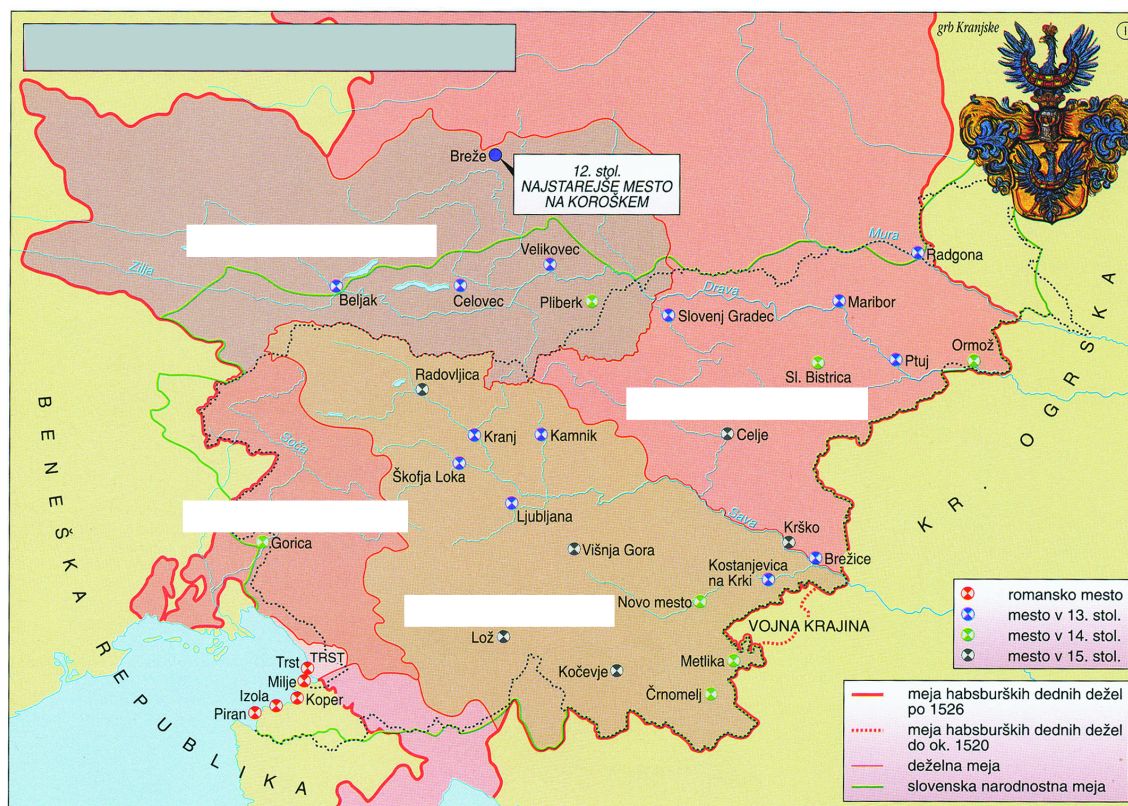

4. Slovani so do konca 8. stoletja v Vzhodnih Alpah poselili obsežen prostor.
- 4.1. Pomagajte si s sliko 2 na barvni prilogi in zapišite ime reke, do katere je segala slovanska poselitev na severu.
 - 4.2. Kako se je imenovala slovanska kneževina, ki je nastala v Vzhodnih Alpah po razpadu Samove plemenske zveze?
 - 4.3. Navedite središče zgoraj omenjene kneževine.

(3 točke)

5. Iz krajin oziroma mejnih grofij (mark) nekdanje Velike Karantanije so se v visokem srednjem veku postopno izoblikovale dežele.

Imena zgodovinskih dežel vpišite v bele okvirčke na sliki 2.

Slika 2: Dežele na Slovenskem na začetku 16. stoletja

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 30. Modrijan. Ljubljana, 1999)

(2 točki)

6. Nedolgo zatem so začeli Obri ravno te Karantance nevarno ogrožati s sovražnimi napadi. Tedaj je bil karantanski knez Borut. Ta je Bavarcem sporočil, da prihaja nadenj obrska vojska, in jih prosil, naj mu priskočijo na pomoč. Bavarci so zares takoj prihiteli, premagali Obre in rešili Karantance ter jih podvrgli kraljevi podložnosti, prav tako pa tudi njihove sosede. S sabo so od njih odpeljali talce na Bavarsko.

(Prevod: Gantar, K., 1985: *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, Acta ecclesiastica Sloveniae 7, str. 18. Ljubljana)

V krajšem razmišljanju pojasnite, kakšne so bile razmere v Karantaniji po izgubi samostojnosti. Pri zapisu upoštevajte naslednje elemente: vojaško ogrožanje Obrov (Avarov) in posledice za Karantance; приход škofa Modesta in irska metoda pokristjanjevanja; oblikovanje verskega središča Karantancev. Pomagajte si s sliko 3 in zgornjim besedilom.

(5 točk)

Slika 3

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 53. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

7. Karantanija je bila kmalu po dokončni delitvi frankovske države vključena v novo državno tvorbo. Zapišite ime cesarstva (brez uporabe kratic), v katero je bil vključen vzhodnoalpski prostor vse od 10. stoletja.

(1 točka)

8. Številne kraljeve darovnice izpričujejo podeljevanje posesti na območju današnje Slovenije posvetnim in cerkvenim prejemnikom.

Pomagajte si s sliko 3 na barvni prilogi in navedite štiri pomembne rodbine, ki so imele v srednjem veku v lasti velike fevdalne posesti na območju današnje Slovenije.

(2 točki)

9. Na ozemlju današnje Slovenije sta se razvila dva tipa srednjeveških mest, celinski in obalni. Navedenim značilnostim pripišite črko C, če gre za značilnost celinskih mest, oziroma črko O, če gre za značilnost obalnih mest.

- _____ Zaradi turških vpadov si pridobijo pravico do obzidja in s tem mestne pravice.
_____ Kontinuiteta razvoja iz antičnega časa.
_____ Mesto ni strogo ločeno od zaledja.
_____ V mestih živi pretežno romansko prebivalstvo.
_____ Ukvarjajo se izključno s trgovino in obrtjo.
_____ V mestnem svetu prevladujejo trgovci, plemstvo in duhovščina sta brez pravic v samoupravi.

(3 točke)

10. Za današnji prostor Slovenije je bilo v srednjem veku značilnih več faz kolonizacije. Preberite spodnje besedilo.

Takrat je gospostvo obsegalo okrog 300 hub in podobnih obratov, na gospostvu pa je skupaj z grajskim osebjem v najboljšem primeru živelo 2300 prebivalcev, vendar jih je bilo po vsej verjetnosti še manj. Na nekaj manj kot 160 hubah, v glavnem v obeh dolinah, so sedeli domači slovanski staroselci (Sclavi). Na ravnino je dal škof naseliti koloniste iz Bavarske (Bauuari) – verjetno s svojih tamkajšnjih posestev /.../. Manjša skupina kolonistov pa je prišla iz Koroške (Carentani) /.../. To koroško skupino so sestavljali predvsem slovansko govoreči kmetje ...

(Vir: Štih, P., in Simoniti, V., 2009: Na stičišču kultur, str. 86, 87. Modrijan. Ljubljana)

- 10.1. Katero fazo kolonizacije prepoznate v zgornjem besedilu?
10.2. Kakšnega izvora so bili kolonisti iz Koroške?
10.3. Kdo je lahko izvajal srednjeveško kolonizacijo?

(3 točke)

11. Urbarji so pomemben vir za poznavanje gospodarskega in socialnega položaja srednjeveških podložnikov, za proučevanje uprave in razvoja zemljiških gospodstev ter za poznavanje krajevnih in osebnih imen.

Najprej je v Zgornji Cirknici 12 kmetij, od katerih ima župan dve. Od ostalih desetih plača vsaka davka en modij pšenice in en modij ovsa /.../ malo služnost s plačilom dveh kruhov in enega piščanca, dalje o božiču eno kokoš, o postu eno kokoš, o veliki noči 20 jajc ...

V vasi Okroglo je 14 obdelanih kmetij, od katerih plačuje vsaka na leto o prazniku sv. Mihaela tri menzure pšenice, tri menzure rži, pet modijev ovsa po meri žitnice gospoda škofa. Ena pa med imenovanimi 14 kmetijami, ki zaradi svoje revščine ne more plačati dolžnega davka v žitu in ni mogla biti drugače umeščena, je bila obdavčena letno na pol marke oglejskih (denarjev), ki naj se plačujejo na praznik rojstva Gospodovega. /.../ Dalje, če bi kak kmet umrl, zahteva se po pravu, ki se imenuje posmrtni vol, boljši vol, ki bi ga imel, ter prašiček ali 12 denarjev, če bi prašička ne mogel imeti.

(Vir: Gestrin, F., Kos, M., in Melik, V., 1986: Zgodovinska čitanka 6, str. 37, 38. DZS. Ljubljana)

Iz zgornjih besedil navedite dva primera velike dajatve – pravde in dva primera male dajatve ter izpišite, kakšne so bile obveznosti naslednika ob kmetovi smrti.

(3 točke)

VELIKA DAJATEV

MALA DAJATEV

OBVEZNOSTI NASLEDNIKA OB KMETOVI SMRTI

12. Predstavnike dveh najpomembnejših rodbin na slovenskih tleh povežite tako, da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ žena nemškega cesarja Sigismunda Luksemburškega	A Herman II.
_____ nižjega plemiškega porekla, osumljena čarovništva	B Rudolf I.
_____ povzdignjen v celjskega državnega kneza, v sporu z očetom zaradi poroke z nižjo plemkinjo	C Friderik II.
_____ Habsburžan, zagovornik centralizirane države; slovenske zgodovinske dežele je povezal v Notranjo Avstrijo	D Veronika Deseniška
_____ začetnik habsburške rodbinske posesti po uspešnih spopadih s češkim kraljem Otokarjem II.	E Maksimilijan I.
_____ prvi pomembnejši celjski grof	F Barbara Celjska

(3 točke)

13. Leta 1456 je umrl zadnji celjski grof. Pomagajte si s spodnjima besediloma.

V bitki pri Beogradu proti Turkom je sodeloval tudi Ulrik /.../ Poveljnik v Beogradu je bil takrat Hunjadijev starejši sin Laslo (Ladislav) /.../ Ko je prišel ponosni Celjan, spremljan le od nekaterih služabnikov v njegov grad, spoznal je Laslo ugodno priložnost, da maščuje svojega očeta nad njegovim obrekovalcem. Grofa je zadel smrtonosni udarec.

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 268. Mohorjeva družba. Celje)

Tedaj je nezvesti potegnil svoj meč iz nožnice in svojim glasno zavpil: 'Pobijte Celjana!' Plemenitega Celjana pa, ko je videl, da mu gre za življenje, se je polastil levji pogum in je viteško sprejel svojo obrambo in zadal Ladislavu Hunyadiju nagel udarec, in če ta ne bi bil tega udarca prestregel in ujel, bi bil pač maščevan njegov nezvesti napad. Ker je udarec prestregel, ga je Celjan ranil po glavi in palcu in mu razbil leseni ročaj meča in mu na dvoje preklal zlat prstan na palcu. V tem so se odprla sobna vrata in skozi so pritekli tisti, ki so jih bili poskrili, z meči in ščiti, in so plemenitemu celjskemu knezu prizadejali globoke rane na glavi in na nogah. Ko so ga do kraja pobili, so ga položili na mizo in mu odsekali glavo. Glavo so skrivali pet dni, tedaj so jo spet pokazali ... Ta umor se je zgodil po Kristusovem rojstvu tisoč štiristo šestinpetdesetega leta, v torek na večer pred svetim Martinom.

(Vir: Simoniti, V., 1990: Turki so v deželi že, str. 94. Mohorjeva družba. Ljubljana)

- 13.1. Zapišite ime zadnjega celjskega grofa.
13.2. Zakaj so umorili zadnjega celjskega kneza?
13.3. Katera dinastija je po smrti zadnjega celjskega kneza dobila vse njihove posesti?
13.4. Zakaj je prav ta dinastija dobila celjsko posest?

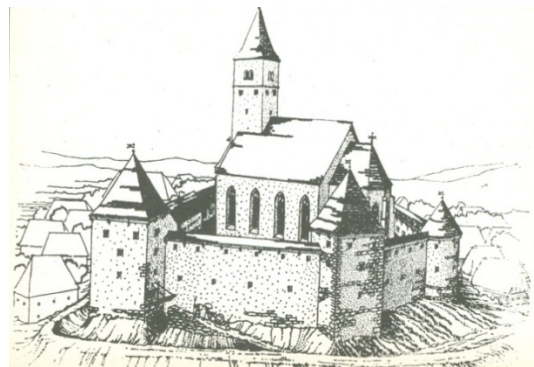
(4 točke)

14. Tudi na Slovenskem so bili samostani v srednjem veku nosilci gospodarskega, družbenega in kulturnega razvoja.
- 14.1. Naštejte dva meniška redova, ki sta delovala pri nas ter imela velik vpliv na gospodarski in kulturni razvoj.
- 14.2. Kateri razsvetljeni absolutist je v 18. stoletju na Slovenskem razpusil veliko samostanov?
(2 točki)

15. V 15. stoletju so se na slovensko ozemlje začeli turški vpadi. Že po prvih vpadih se je pojavilo vprašanje obrambe.
- 15.1. Navedite dva kraja, ki sta dobila mestne pravice zaradi turških vpadov.
- 15.2. Kako imenujemo utrjena pribežališča, ki so jih za svojo zaščito gradili kmetje?

(2 točki)

Slika 4

(Vir: Simoniti, V., 1990: Turki so v deželi že, str. 23. Mohorjeva družba. Celje)

16. Turški vpadi so prizadeli vse slovenske dežele.

Pismo Viljema Turjaškega

Naznanjamo vam, da so Turki na dan pred sv. Mihaelom nepričakovano prišli na Kranjsko. V sredo nato so (se spustili) na Mehovo, Novo mesto, Hmeljnik. Pri Beli cerkvi so se utaborili. Hoteli so vojskovanje (razširiti) povsod proti Celju, nato na Gorenjsko, potem pa poslali roparske čete doli po deželi. Niso pa mogli opraviti pota radi voda Save in Krke. /.../ Vse svoje žive dni nisem videl takega gorja v tej ubogi deželi. /.../ so vse požgali in ni dvomiti, ljudi in živino zajeli in vzeli. /.../ Opustošeno je, da po človeškem spominu ne bo zopet popravljeno. Vzrok je vedite, ker je ubogi človek svoj pridelek komaj spravil domov in hotel mlatiti. Žito, seno in stelja je požgano, tako da ubogi človek, ki je temu utekel, ne more imeti ali gojiti živine. Pri tem nima s svojo ženo in otroki kaj jesti.

(Vir: Gestrin, F., Kos, M., in Melik, V., 1986: Zgodovinska čitanka 6, str. 48, 49. DZS. Ljubljana)

- 16.1. Katero slovensko deželo je prizadelo turško ropanje, ki ga opisuje zgornje besedilo?
16.2. Iz zgornjega besedila razberite dve posledici turških vpadov.

(3 točke)

17. Hkrati s turškimi vpadi so slovenske dežele pretresali tudi kmečki upori.
Pojasnite, zakaj so bili turški vpadi tudi vzrok za kmečke upore.

(1 točka)

18. Od 15. do 18. stoletja se je na Slovenskem zvrstilo pet velikih kmečkih uporov. Iz spodnjih besedil ugotovite, katere izmed velikih kmečkih uporov na Slovenskem opisujejo.

Na črto pod vsako besedilo napišite ime upora.

A

Gubec: Veleizdajalci, ker že leta in leta čakamo na staro pravdo, ker hočemo živeti pošteno, kakor so živeli naši očetje in dedje, ker ne moremo več vleči grajskega pluga in brane, ker je glad prišel v deželo prav zato, ker smo hodili vedno na tlako, svoja polja pa prepuščali usodi. /.../ se ponižno klanjamo in prosimo za stare pravice – mi, kmečka raja, kmečki psi, vprežna živina, edini in poslednji soldati, ki čuvajo to zemljo pred Turki, mi smo veleizdajalci!?

(Vir: Kreft, B., 1959: Velika puntarija, str. 41, 42. Slovenska matica. Ljubljana)

B

Pritožbe kmetov na zboru v Konjicah.
Presvitli cesar, najmilostjiveši gospod! Mi ubogi ljudje, vsi in vsak med nami, pa tudi celokupna gmajna, ki smo sedaj vsi skupaj zbrani v Konjicah, in vsa zveza od Kranjske do Ptuja dajemo vašemu cesarskemu veličanstvu na znanje, kakšna velika krivica in obremenitev nam povsod od naših višjih storjena je bila. /.../ Marsikateri davki so nam bili naloženi /.../ smo težko in hudo prizadeti zaradi nezmogljive tlake. /.../ smo zelo prizadeti s kaznimi in sodnimi globami.

(Vir: Gestrin, F., Kos, M., in Melik, V., 1986: Zgodovinska čitanka 6, str. 52, 53. DZS. Ljubljana)

C

Zvečer pred tretjim petkom v aprilu leta sedemnajsto štirinajstega, eno uro potem, ko je odzvonilo vernim dušam, so se oglasili kakor na dogovorjeno znamenje vsi zvonovi na Tolminskem. Prav tisto uro so se dvignili prečudni romarji na pot proti Gorici. Bili so župani, ključarji in možje iz dvanajstij. V Gorico jih je klicala gosposka, da bodo priče strašne sodbe, ki so jo gospoda sodili upornikom Janezu Gradniku, Kobalu, Laharnarju, Podgorniku in tovarišem...

(Vir: Pregelj, I., 1999: Matkova Tina, str. 5. Gyrus. Ljubljana)

(3 točke)

M 1 4 2 5 1 1 2 2 1 3

- 19. Primož Trubar spada med najpomembnejše protestantske pisce na Slovenskem. Preberite spodnje besedilo.

Obena dežela ne mejst ne gmajna ne mogu prez šul, prez šularjev in prez vučenih ludi biti, ne deželskih ne duhovskuih riči prov ravnati ne obdržati. /.../ v slednim mejstu, v trgu inu per sledni fari šulmojstre inu šularje držati, v mejstih inu trgih da se latinsku inu nemšku, pertih farah od farmoštrov, podružnikov inu mežnarjev tu slovensku pismu, branje inu pisavu vuči.

(Vir: Ambrož, D., in ostali, 2009: Branja 1, str. 255. DZS. Ljubljana)

Neznane besede: gmajna – občina, prez – brez, riči – reči

- 19.1. V katerem delu je Trubar predstavil delovanje protestantske cerkve na Slovenskem?

- 19.2. Iz zgornjega besedila navedite dve načeli o organizaciji in pomenu šolstva, ki ju je Trubar predstavil v tem delu.

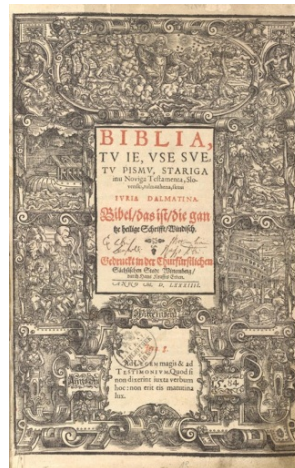
(2 točki)

- 20. Po letu 1550 so slovenski protestantski pisци začeli izdajati svoja dela. Pod sliki 5 in 6 napišite naslov protestantske knjige, ki jo slika prikazuje, ter ime in priimek pisca.

Slika 5

(Vir: <https://www.google.si/search?hl=sl&site=img&fbm=isch&source=hp&biw=1920&bih=901&q>. Pridobljeno: 20. 12. 2012.)

Slika 6

(Vir: <http://www.dedi.si/dediscina/123>. Pridobljeno: 20. 12. 2012.)

(2 točki)

21. Reformaciji je sledila protireformacija, ki se je začela konec 16. stoletja in nadaljevala v 17. stoletju.

Hkrati je prišlo povelje na občinski svet, da se poslej ne smejo več uvažati v mesto krivoverske knjige ali pa prodajati in razširjati. Deželni odborniki so ugovarjali proti tem nadvojvodovim odredbam, a novi odlok /.../ je odredil, da se ima luteranska cerkev zapreti in /.../ da morajo predikanti in učitelji /.../ mesto Gradec, tekom osmih dni pa deželo zapustiti.

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 824. Mohorjeva družba. Celje)

Navedite dva ukrepa, s katerima je nadvojvoda Ferdinand II. leta 1598 želel izkoreniniti reformacijo na Slovenskem. Pomagajte si z zgornjim besedilom.

(2 točki)

22. Odsev zmage katoliške cerkve je bil viden tudi v novem umetnostnem slogu.

Navedite ime za umetnostni slog, ki ga je, tudi na Slovenskem, v času protireformacije podpirala katoliška cerkev. Pomagajte si s sliko 7.

(1 točka)

Slika 7

(Vir: <http://www.zvkds.si/media/images/gallery/>. Pridobljeno: 20. 12. 2012.)

23. Marija Terezija je z merkantilistično politiko želela izboljšati položaj domačega gospodarstva. Navedite dva ukrepa merkantilistične politike, s katerima je Marija Terezija krepila neagrarno gospodarstvo.

(2 točki)

24. Reforme, ki sta jih izvajala Marija Terezija in Jožef II., so izboljšale tudi položaj kmečkega prebivalstva.

S katerim ukrepom je bila omejena tlaka na tri do štiri dni v tednu?

(1 točka)

25. Spodnjim dogodkom dodajte ustrezno letnico: 1515, 1713, 1584, 1550, 550, 820.

- _____ Karantanija izgubi popolno samostojnost
- _____ izid prvih slovenskih tiskanih knjig
- _____ Dalmatinov prevod Biblije v slovenščino
- _____ Slovani začnejo naseljevati Vzhodne Alpe
- _____ Karel VI. izda pragmatično sankcijo
- _____ Vseslovenski kmečki upor

(3 točke)

Prazna stran

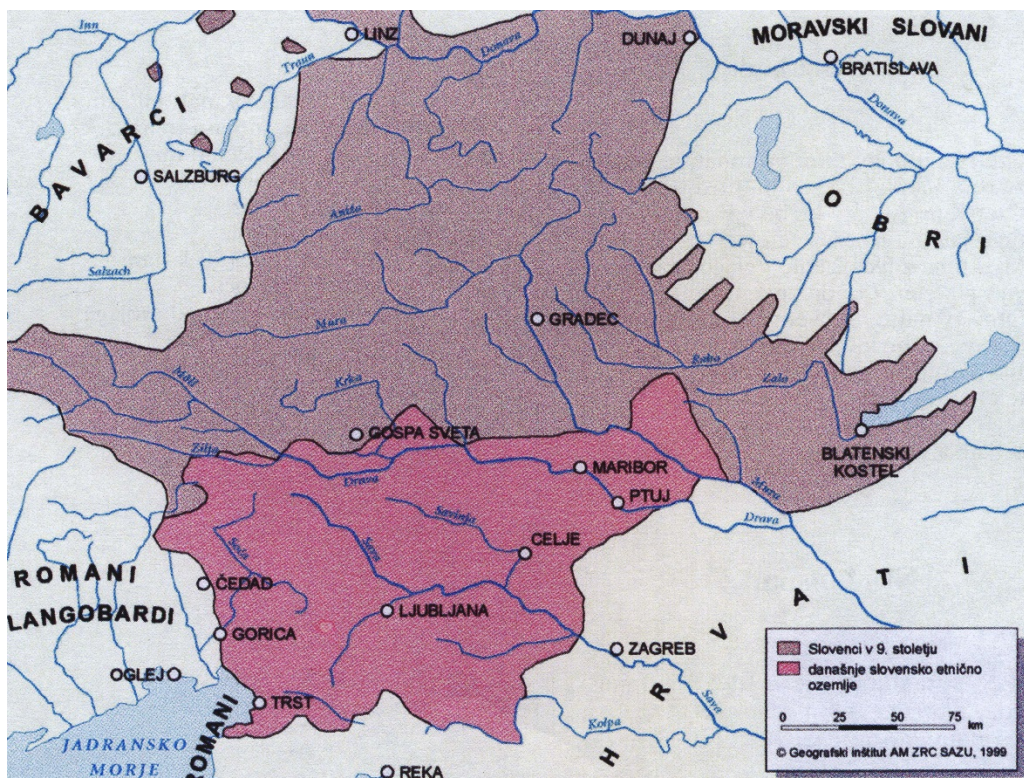
V sivo polje ne pišite.

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

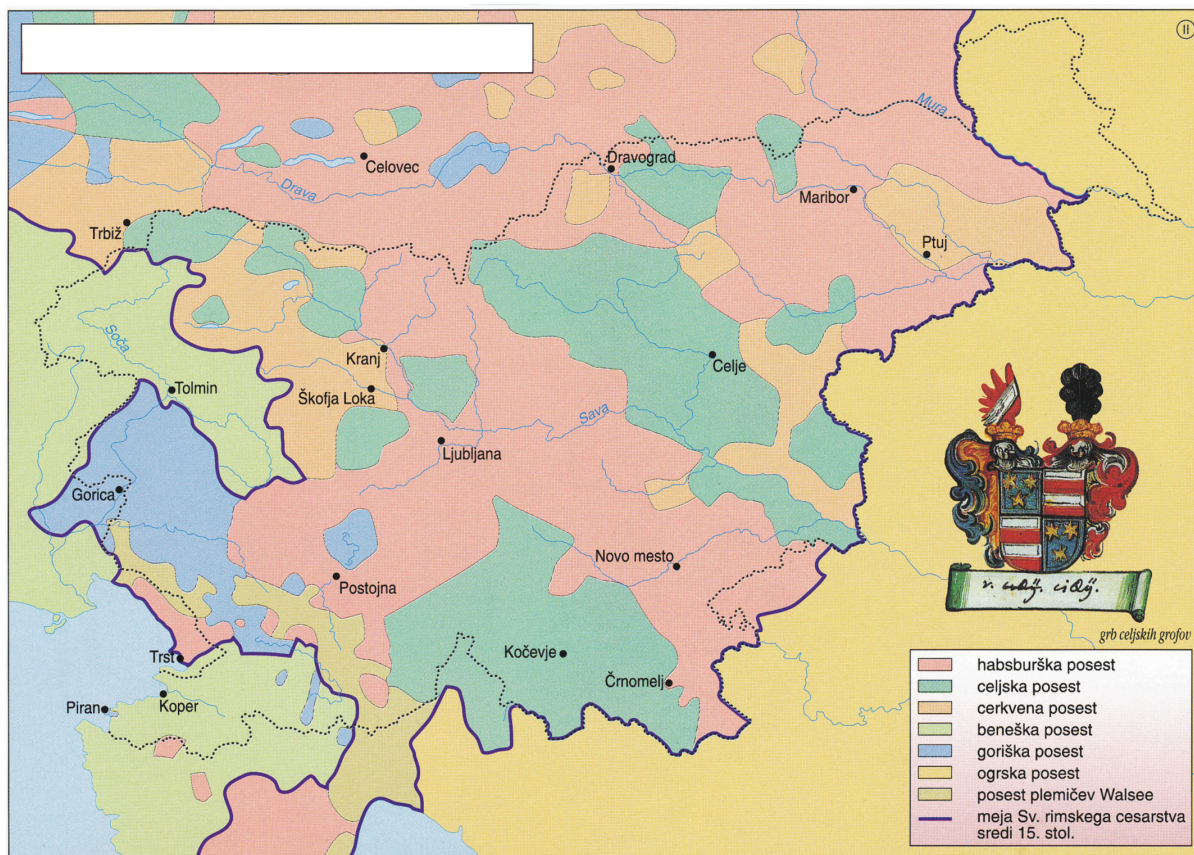
Slika 1

(Vir: The Times Atlas svetovne zgodovine, str. 298. CZ in DZS. Ljubljana, 1985)

Slika 2

(Vir: Križaj Ortar, M., in ostali, 2011: Na pragu besedila 4, str. 14. Rokus Klett. Ljubljana)

Slika 3: Fevdalna posest na Slovenskem v 15. stoletju

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 29. Modrijan. Ljubljana, 1999)